

דף יג

'אם תרם הראשון כשיעור אין תרומת השני תרומה, ואם לא תרם כשיעור – תרומת השני תרומה'. רש"י מפרש 'כשיעור' – אחד מחמשים, אבל תרם אחד מששים, תרומת השני תרומה. ודעת רבנו גרשום שאפילו אחד מששים בכלל 'כשיעור' שאמרו חכמים הוא. ובירושלמי (תרומות ג, ב) יש מפרשים 'כשיעור' – כשיעור שתרם חברו, שכיון שכיוונו לאותו שיעור, הרי הראשון עשה שליחותו ותרומתו תרומה (וע"ע פירושים נוספים בירושלמי, בר"ש וברש"ס).

'רבי יהודה אומר הולד עושה תמורה, דאמר קרא יהיה לרבות את הולד'. וא"ת לרבי יהודה לא לכתוב קרא לא 'הוא' ולא 'יהיה'. ויש לומר שאילולא 'יהיה' לרבות הייתי ממעט ולד מ'תמורתו' – ולד תמורתו, כשם שממעטים תמורת תמורתו (שפת אמת).

'הציבור והשותפין אין עושין תמורה שנאמר לא יחליפנו ולא ימיר'. משמע שלולא קרא היו השותפים ממירים, ואעפ"י שאין לכל אחד אלא חלק מהבהמה והלא אין ממירים אברים – צריך לומר כיון שממירים יחדיו הרי זה כאדם אחד הממיר [אך יש לומר שתלוי הדבר בספק הגמרא בקדושין ז שמא 'שני חציין בפרוטה' נחשב כמקדש לחצאין, ואף כאן הרי זו כהמרת שני חצאים ואין אני קורא בו 'בהמה בבהמה']. גם יש לומר שלכל שותף יש חלק בכל הבהמה, ואין זה כאברים (ער"ן רפ"ה דנדרים. גליונות קהלות יעקב. וכן כתב להוכיח מכאן בקה"י סוטה א. והביא כן מספר דבר אברהם יד). ולדברי התוס' (כו.) שאעפ"י שאין תמורה באברים אבל יש תמורה בחצי בהמה, מעיקרא לא קשה.

'יכול יהו קדשי בדק הבית עושין תמורה...'. יש מקשים הלא רק הבעלים עושים תמורה, והלא קדשי בדק הבית של הקדש הם ומי יעשה בהם תמורה. אכן יש לדון שמא הגובר נחשב כ'בעלים', וכבר נחלקו בירושלמי האם גזבר ההקדש דינו כבעלים לענין הלכות שונות, אם לאו. ויש מי שכתב שזה שצריך תמורה ע"י הבעלים, אינו אלא משום שאין אדם מתפיס בדבר שאינו שלו (כלשון הגמרא ט:), כלומר בגלל עיכוב בעל הקרבן, וא"כ כשהבעלים מרשים ואין עיכוב מצדם יכול כל אדם להמיר [וזהו 'כל הרוצה להמיר יבוא וימיר' – נתינת רשות גרידא, ולא מסירת כח בעלות להמיר], ועל כן הקדש בדק הבית שעיקר יעודו ומטרתו לפדיון על ידי כל אחד ואחד, הרי זה כאילו ההקדש מרשה לכל הרוצה להמיר לעשות כן (עפ"י יהגה האריה).

לפי זה צריך לפרש הדין שאין כהן ממיר בבכור מפני שתחילת הקדושה לא היתה ברשותו (ז:) – והלא אין זה גרוע מאיש זר שיכול להמיר אם ניתנת לו הרשות – שגורת הכתוב היא שאין הבכור בר תמורה לאחר שיצא מרשות בעליו, ולא משום חסרון בעלות, וכפי שצדד בזה בקהלות יעקב סוסי"ג.

פרק שני; דף יד

'קרבנות היחיד חייבין באחריותן'. משמע מרש"י שקרבן יולדת קבוע לה זמן – ביום מלאת ימי טהרה, אלא שאם עבר היום עדיין נשאר חיובה עליה ולא פקע.

ואולם בספר טורי אבן (תגיגה ט) כתב [ללא שהזכיר מדברי רש"י], שהואיל ולא נאמר בה 'ביום מלאת' כבנויר, משמע שכל הימים שלאחר מלאת שוים הם, ואין הימים האחרים בגדר תשלומין ו'טפלים' ליום מלאת (כן העיר בספר בית ישי קכה, ע"ש שצד לומר כן אף בנויר).

'אמר רבי מאיר והלא חביתי כהן גדול ופר של יום הכיפורים קרבנות היחיד הן ודוחין את השבת ואת הטומאה'. כמו כן יכול היה להקשות מאילו של אהרן ביום הכיפורים, שהוא קרבן יחיד לכל הדעות (שלא כפרו של אהרן שיש תנאים הסוברים שאינו קרבן יחיד מאחר וכל הכהנים מתכפרים בו) ודוחה את השבת ואת הטומאה – אלא תנא ושייר (מהרש"א יומא נ).

אודות דחיית פר יהכ"פ את השבת ואת הטומאה – ע' בספר מקדש דוד קדשים כה, ג, כו, א; קהלות יעקב יומא א. ועל חביתי כהן גדול – ע' בהערת גליונות קהלות יעקב ובפירוש מנחת מרדכי על ספר מקדש דוד סי' ט הערה ב. וע"ע חדושים ובאורים.

'מלמד שכל היום כשר למוספין' – שלא נאמר שקרבנות המוספים אלא הוספה על קרבן התמיד, ככתוב מלבד עלת התמיד, וצריך להקריבם בזמן התמיד.

[ורבי יהודה שאמר (בברכות כז.) שהמוספין קרבים עד שבע שעות, אפשר שטעמו כי זמן המוסף מיד אחר התמיד, והתמיד זמנו מעיקר הדין עד חצות, או אף אם לשיטתו תמיד עד ד' שעות מדאורייתא אך במוסף שכתוב בו ביום משמע בעיצומו של יום דהיינו בחצות, ונותנים לו שעה אחת לעשייתו] (עפ"י חדושים ובאורים).

'זמאי שנא, משום דבקדשים לילה הולך אחר היום'. רש"י הביא מקור לכך מדין נותר, שאמר הכתוב ביום קרבנו יאכל, לא יניח ממנו עד בקר – הרי שכל הלילה נקרא 'יום קרבנו'. ורבנו גרשום כתב ללמוד מהכתוב ומיום השמיני והלאה ירצה – הרי שבליל שמיני שייך ליום השביעי שהוא עדיין מחוסר זמן.

'כל הקרב בלילה קדוש בלילה'. התוס' (כאן ובמנחות ק) הביאו בשם רש"י לפרש על שמן הניתן במנורה, ודחו זאת שאין שייך לומר על כך 'קרב' שאין בשמן קדושת הקרבה וגם אין שייך בו קדושת כלי. אכן מדברי רש"י יש לשמוע ששיך גדר 'הקרבה' כלפי השמן שבמנורה, ועיקר זמנה של הקרבה זו בלילה (ע' בזה בספר מקדש דוד קדשים כא, ה; שבט הלוי ח"א קצו רג ובח"ו קונטרס הקדשים יג; בית ישי קכג. וע"ע חזו"א מנחות ל, ז).

[ויתכן לבאר בזה לשון העלאה שנאמרה בנרות, 'בהעלותך את הנרות (ע"ש ברש"י); להעלות נר תמיד' – על שם שהשמן שנבר עולה כקרבן].

מדברי התוס' מבואר שגרסו 'כל הקרב ביום קרב ביום, וכל הקרב בלילה (כלומר אף בלילה) קדוש בין ביום בין בלילה' ותו לא. [וכן הגרסה בהמשך הגמרא בע"ב] – שהרי לא מצינו דבר שהקרבנות בלילה דוקא [ואולם לפרש"י שהביאו התוס' שהמדובר על הנרות, יש לפרש שעיקר זמן המצוה שיהיו דולקות בלילה אלא שמדליק בעוד יום, הלכך אם לא הדליק מבעוד יום מקדשם בלילה. אך אין נראה כן אלא עיקר מצוותם בין הערבים ככתוב, על כן העיקר כגירסה הנ"ל] (עפ"י חזו"א תמורה לא, יב מנחות ל, ו. וכן הגיהו הב"ח ור"ב רנשבורג ביומא כט; וכן הגירסה בשטמ"ק).

(ע"ב) 'דלמא מילתא חדתא שאני דהא רבי יוחנן וריש לקיש מעייני בסיפרא דאגדתא בשבתא' – מפני שעיקר עיסוקם בהלכה, היה קיים חשש שיכחה בדברי אגדה, על כן התירו לכתבם. וכן מלתא חדתא, כל עוד לא יחזרו עליו כמה פעמים וייקבע הדבר בלבותיהם, יש בו חשש שכחה – הלכך התירו לכתוב. וכן מצינו (בב"מ צב ובשבת ו וברש"י. וע' גם בהקדמת הרמב"ם) שכשהיה אחד שומע דבר חידוש בהלכה וירא לשכחו, היה כותבו לעצמו לזכרון ומסתיר הכתב (ע' אגרות משה או"ח ח"ד לט). ואמנם מבואר בדברי הגאונים (רב שרירא גאון, ר' שמואל הנגיד) שהמשנה כבר היתה כתובה בימי רבי, אך לא התירו לכתוב דברים אחרים מלבד המשנה, כדי שלא ישכחוה (כאשר האריך הרב חיד"א בספרו 'פתח עינים' סוף"ב דב"מ).

'לימד על נדרים ונדבות שקרבין בחולו של מועד...'. פרשו הראשונים בכמה פנים; יש אומרים שבא הכתוב להתירם במועד אעפ"י שאסורים ביום טוב (כן משמע ברמב"ם הל' חגיגה א, י), שלא נאמר שאסורים משום שאינם לצורך המועד וגם היה בידו להקריב קודם המועד (עפ"י תשובת הגר"ח זוננפלד סוס"י יג. וע' גם בפירוש רבנו הלל לתו"כ אמור. ויש מוכיחים מכאן שמלאכת חוה"מ אסורה מדאורייתא. עפ"י טו"א חגיגה יח. באב"מ, ובשפ"א כאן).

יש מפרשים שבא הכתוב לומר שיש מצוה בדבר, כדי להרבות באכילת בשר ובשמחת הרגל (עפ"י שיטמ"ק כאן; חדושי הרא"ה ביצה יט: שפ"א כאן ועוד. ואף עולות שאין בהן אכילה, גם זה נחשב צורך המועד ושמחת הרגל, שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקם, כמו שאמרו בביצה כ: וע"ש בתוס' יב סע"א). ע"ע בפירוש ר"ש משנן לתו"כ שם; שיטמ"ק וחדושי חת"ס ביצה יט:

ל'עלתיכם במה הכתוב מדבר... בעולת יולדת ועולת מצורע'. יש לפרש שבא ללמדנו שאף על פי שאין עובר בקרבנות אלו בכל תאחר [שלא מצינו אלא בנדר ובנדבה או בחטאות ואשמות ע' פ"ק דר"ה. וע"ע בנדרים ד: ובר"ן], לכן סלקא דעתך לדחותם לאחר הרגל ולא להקריבם במועד, קמ"ל (עפ"י שפת אמת).

'דאי שלמי נזיר נידר ונידב הוא...'. – אף על פי שבמלאכת נזרו חייב להביא קרבנות, אך כיון שעל ידי נדר באו לו לכן נחשבים באים בנדר (עפ"י רש"י בזבחים קיז). ויש מפרשים שבנדר הנזיר כלולה קבלה לביא קרבנות נזרו (ע' בהרחבה בספר בית ישי קנו. וע' באבני נזר (יו"ד שדמ, י) שקרבן הגר לכו"ע אינו קרב בכמה מפני שהוא חובה, והוקא בנזיר סובר ר"מ שקרב היות ובא ע"י נדר. וע"ע קה"י סוף זבחים).

ככתבם וכלשונם'

'דבקדשים לילה הולך אחר היום' –

'מדת הלילה מכונה ליראה ומדת היום מכונה לאהבה (ע' זוהר ח"א קלב:). וזוהו, 'בחולין' – היינו באדם שלא נתקדש כל כך – היום הולך אחר הלילה, היינו שמתחילה צריך להשתדל לירא מהשי"ת שהוא מכונה ללילה וממילא בא למדת אהבה, כי היום הוא מדת האהבה הולך אחר הלילה הוא היראה. ו'בקדשים', באדם שכבר נתקדש לעבודתו יתברך וזכה כבר למדת יראה ואהבה, אצלו נמשך אחר האהבה יראה יותר פנימית, ואצלו הלילה הולך אחר היום, דהיינו היראה פנימית שהוא בבחינת אחר היום, דהיינו אחר יום שהוא בחינת אהבה, שמאהבה בא ליראה יותר פנימית...

ותכלית העבודות היא שיזדכך האדם נפשו בו יתברך עד שיגיע לדביקות זו שיערב לו עבודתו יתברך שמו מכל טובות עצמו וימסור עצמו ונפשו על עבודתו יתברך...» (מתוך קדושת לוי – לקוטים, ד"ה והיראה).

'לפינן מברייתו של עולם דבכל דבר הלילה קודם ליום כדאיתא ריש ברכות. כי בכל דבר ההעדר קודם להויה, וכי אשב בחשך אדע כי אחר כך ה' אור לי (מיכה ז). כי כל חיי האדם כך מורכבים מהזמן, חושך ואור, יום ולילה, כך חוזר חלילה, רק שהחושך קודם, דקליפה קודמת לפרי. חוץ בקדשים קיימא לן הלילה אחר היום – כי מי שכבר בא אל הקודש היום קודם, כמו מי שעומד תוך הפרי אצלו הפרי קודם לקליפה וולכך סלקא דעתין גם לקריאת שמע, וכמ"ש במקום אחר). ועיין בתלמידי רבנו יונה ברכות ה. (ד"ה ואומר) דגם בתורה כן' (צדקת הצדיק יא).

*

(ע"ב) '... וכן אם ראו (– בית דין) לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים – עושין לפי מה שצריכה השעה. כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך ב"ד מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו (כולם) כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה' (לשון הרמב"ם הל' ממרים ב,ד).

*

'... ועל כן באותם לוחות נאמר פסל לך ואחר כך שם א' כתב לך וגו' ודרשו מזה (נדרים לח). דלא נתנו אלא למשה זורעו והוא נהג טובת עין ונתנה לכל ישראל, ומסיק דהיינו לפלפולא ופרש"י להבין דבר מתוך דבר, והיינו תורה שבעל פה וכדמסיים הפסוק כי על פי הדברים וגו' ודרשו מזה (בתמורה יד): על דברים שבעל פה אי אפשר לאמרם בכתב – כי הם דברים שא"א שיבואו בהתגלות בכתב, דעליהם הוא אומר כתבם על לוח לבך שהוא ההשגה שבלב כל אחד ואחד, וכמורגל בלשון חכמים 'א ליבא דרב פלוני' – שכל דבריהם היה כפי השגת לב כל אחד, ומה שבלב אי אפשר לכתוב כלל, וכמו שאמרו בסנהדרין דאע"ג דכתבי מה דבפומא, מה דבלב אינשי – כי גם כשיכתוב האדם עצמו דבר לא יכול לכתוב אלא מה שבהתגלות לבו, מה שיוכל להוציא בפעל בפה, אבל העומק שבלב א"א לדבר ולא לכתוב כלל ורק ה' יראה ללבב. והתורה שבכתב שהוא מה, שם גנוז כל התושבע"פ דעל כן פתח כתב לך וגו' דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא ותורה שבכתב, רק שם הוא ברמז והעלם גדול המתגלה רק מסוד ה' ליראיו לחכמי ישראל שחלק מחכמתו ליראיו. ושמעתי פירוש כתב לך היינו כתוב את עצמך, שתכתוב אותך, דהתורה נקרא על שמו תורת משה, כי הוא כולה שורש נפש מרע"ה...'.
(מתוך 'קדושת השבת' לר"צ הכהן ז, עמ' 48)

ע"ע פרי צדיק נשא ה.

פרק שני; דף יד

כא. א. אלו דברים ישנם בקרבנות יחיד ולא בקרבנות ציבור, ולהפך?
 ב. מתי זמן הבאת נסכי הקרבן? האם ניתן להביאם לאחר כמה ימים?

א. יש בקרבנות יחיד שאין בציבור; שעושים תמורה [בבהמה], ונוהגות בין בזכרים בין בנקבות (כגון שלמי יחיד, הבאים זכר או נקבה. וחטאת יחיד באה נקבה מלבד שעיר נשיא שהוא זכר. וכן קרבן העוף בא זכר או נקבה), וחייבים באחריותם ובאחריות נסכיהם – שיש מהם שאעפ"י שעבר זמנם מביאים לאחר מכן, כגון עולת יולדת וקרבן מצורע [משא"כ קרבן ציבור הקבוע לו זמן ועבר זמנו – בטל קרבנו (דבר יום ביומו). ואולם אם הקריבו את הזבח בזמן, ניתן להביא נסכיו לאחר זמן כדלהלן].

יש בקרבנות ציבור שאין ביחיד; שדוחים את השבת ואת הטומאה. רבי מאיר אומר: והלא חביתי כהן גדול ופר של יום הכיפורים (של אהרן) קרבנות היחיד הם ודוחים את השבת ואת הטומאה – אלא לפי שזמנו קבוע (כלומר אין הטעם תלוי אלא בקביעות זמן ולא בציבור או ביחיד. עפ"י יומא ג; רש"י).

הכל מודים בדין זה שאמר רבי מאיר (פירוש המשנה לרמב"ם. כן פסק בהל' ביאת מקדש ד, ט. וע' רע"ב ותוי"ט). ויש מפרשים דעת חכמים שאמנם צריך שיהא קבוע לו זמן אך צריך שיהיו גם 'קרבן ציבור', וחביתי כהן גדול ופרו של אהרן ק"צ המה. ולכן יחיד בפסח ראשון אינו דוחה טומאה, וכן פסח שני – אעפ"י שקבוע להם זמן (חדושים ובאורים).

ב. שנו חכמים בברייתא: קרבן הבא בזמנו ללא נסכיו, מביאים אפילו בלילה או לאחר כמה ימים (מנחתם ונסכיהם; דבר יום ביומו מלבד שבתת ה'). ואין חילוק בין קידוש הנסכים בכלי או הקרבתם, שניהם יכולים להעשות בלילה (כן אמר רבא עפ"י הברייתא, ודחה דברי רמי בר חמא שנקדשים בלילה ונקרבים ביום, וי"מ להפך. ערש"י ושטמ"ק אות כ).

על כן אם נודמנו לו נסכים בלילה – מקדישים בלילה ומקריבם (רב פפא), ועלות השחר פוסלת בהם כאברים (רב אדא בר אבהו. ור"ג פירש בענין אחר).

וכן יום טוב שחל לאחר השבת, מקריב בו נסכי שבת אם לא הביאם אתמול (כפרש"י ור"ג הדרש 'מלבד שבתת'). וע' בשפ"א ובגליזנות קה"י שהעירו על כך).

ואולם נסכים הבאים עם הזבח (שנתקדשו בשחיטת הזבח. רש"י) הריהם כזבח עצמו ואין קרבים אלא ביום (ולנסכיכם ולשלמיכם – מה שלמים ביום אף נסכים ביום. כן אמר ר' ירמיה בשם רבי יהושע בן לוי).

א. רש"י ורבנו גרשום פירשו שהנסכים הבאים עם הזבח קרבים קודם שקיעה. וכבר העירו על מה שכתב בפני יהושע (ברכות כו:): עד צאת הכוכבים (ע' שו"ת בית יצחק או"ח יב, יב; דעת תורה רלג).
 ב. יש לשמוע מדברי רש"י (בד"ה מנחתם ור"ה מלבד) שלכתחילה צריך להביא הנסכים ביום הקרבת הזבח, רק אם שכח או ארע אונס מקריבם לאחר זמן [ומובן לפי"ז מדוע מנחת נסכים של ציבור דוחה את הטומאה הגם שאפשר להביאה למחר. בית ישי]. ואילו בתוס' (ר"ה ל:): כתבו שגם לכתחילה מותר לאחר [בקרבן יחיד שאין בו שירה] (ע' בבאור הדברים בספר בית ישי קכא. וע"ע דובב מישרים ח"א קג, ב; חזו"א מנחות לו, ה).

ג. בשו"ת דובב מישרים (ח"א קג, ב) נראה שהבין כדבר פשוט שנסכים הבאים עם הזבח אינם באים בלילה אבל באים בימים אחרים. [וצ"ע מקורו, וגם הלא נפסלו בלינה בעלות השחר. ובזבחים (פד). שאמרו 'נסכים הבאים עם הזבח' שקרבים לאחר עשרה ימים, הכוונה שבאים בגללו ולא שנתקדשו עמו, כדפרש"י]. אבל בלקוטי הלכות כתב שמסתבר שאין באים אלא באותו יום.

ד. נסכים שנתקדשו בשחיטת הזבח, נראה שאין נפסלים בשקיעת החמה בלינה, הגם שאין מעלים אותם בלילה (עפ"י חז"א זבחים כד; תמורה לא, יא. וע"ש זבחים יד, ב. וע' בספר מקדש דוד כא, ב ובהערת 'מנחת מרדכי' שם).

ה. מבואר בירושלמי (סוכה ד, ו) שנסכים שהביאם קודם הזבח – כשר ויצא ידי חובתו. ובתוס' (תענית ב רע"ב) אין נראה כן. וגם לפי הירושלמי נראה דוקא אם הקריבם באותו יום, שכבר חלה חובת הקרבן אבל בלילה שלפניו לא שמענו (עפ"י קהלות יעקב תענית א).

כב. האם היה מותר בזמן התלמוד לכתוב הלכות ואגדות, וכן ללמד מתוך הכתוב?

דברים שעל פה אי אתה רשאי לאמרם בכתב (כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתית אתך ברית ואת ישראל – דברים שעל פה אי אתה רשאי לאמרם בכתב ושכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה; תדר"י: 'האלה' אתה כותב, אבל אין אתה כותב הלכות מדרש ואגדות (גרסת השיטמ"ק). ואמר רבי יוחנן: כותבי הלכות כשורפי התורה (שאסור להשוותם כתובים ועל כן הולכים לאיבוד. ל"א: שאין מצילים אותם בשבת בפני הדליקה. ערש"י ושיטמ"ק), והלמד בהם אינו נוטל שכר.

ואולם אמרו שדבר חדש מותר לכתוב [וכפי שרצה רב דימי לכתוב אגרת לרב יוסף לתרץ הברייתא] – לקיום התורה שלא תשתכח, כשם שרבי יוחנן וריש לקיש היו מעיינים בספרי אגדה בשבת, שדרשו על לעשות לה' הפרו תורתך – מוטב תיעקר (אות אחת מה)תורה ואל תשתכח תורה מישראל.

באגרת רב שרירא גאון מבואר שרבי כתב המשנה. וכן כתב רבי שמואל הנגיד בספרו 'מבוא התלמוד', שרבי כתב המשנה למען תעמוד ימים רבים פן תשכח מלב הקוראים, ודלא כמו שכתבו כמה אחרונים שהמשנה והתלמוד נכתבו מאוחר יותר. אכן צריך לומר שלא התירו לכתוב אלא את המשנה ותו לא (עפ"י פתח עינים סופ"ב דב"מ).

כג. א. אלו קרבנות נתרבו להיקרב בחולו של מועד?

ב. האם קרבנות נזירות קרבים בבמה, בזמן התר הבמות?

א. לימד הכתוב (אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם ונדבותיכם לעלתיכם ולמנחתיכם ולנסכיכם ולשלמיכם) על נדרים ונדבות שקרבים בחולו של מועד, וכן עולות חובה, עולת יולדת ועולת מצורע, וכן מנחות חובה, מנחת חוטא ומנחת קנאות, וכן שלמי נזיר [ולתנא אחר שלמי נזיר בכלל נדר ונדבה, ויש לרבות (כן אמר אביי) שלמי פסח כלומר חגיגה הבאה עם הפסח, שאם לא הביאוהו ב"ד תיקרב בחולו של מועד].

יש מפרשים שבא לאסור להקריב ביו"ט, ואפילו אותם קרבנות שהגיע זמנם ואי אפשר להקדימם, ומהרגל ואילך עובר עליהם ב'עשה', אעפ"י כ נקראים 'צורך הדיוט' ואינם קרבים ביו"ט אלא בחול המועד. ויש מפרשים שבא הכתוב להורות שיש מצוה להקריבם ברגל, כדי שיאכל בשר ברגל יתר מכל ימות השנה וישמח בו (עפ"י שיטמ"ק). ויש אומרים שהתנא בא להתיר להקריב אף ביום טוב, שסובר נדרים ונדבות קרבים ביום טוב (עפ"י ר"ש משנן בפירושו לתו"כ אמור).

ב. לדעת התנאים שכל דבר שהוא נידר ונידב קרב בבמת יחיד וכל שאינו נידר ונידב אינו קרב, נחלקו רבי מאיר וחכמים האם קרבנות נזירות קרבים בבמה זו (ר"מ) כשאר דבר הבא בנדר ונדבה, אם לאו (חכמים). ולדעה זו צריך לפרש שאבשלום שהלך לחברון לשלם נדריו, לא להקריבם שם אלא להביא משם כבשים ולהקריבם בגבעון. (תוס').

[במסכת זבחים (ק"ז) הסיקו שחטאות ואשמות של הנזיר לדברי הכל חובות הם ואינם קרבים בבמה. לא נחלקו אלא בעולה ושלמים].

דף טו

כד. א. חטאת שכיפרו בעליה באחרת, מה דינה?

ב. חטאת שמתו בעליה, מה דינה?

א. חטאת שכיפרו בעליה באחרת, כגון שאבדה ונמצאת; אם בשעה שכיפרו היתה אבודה – דינה במיתה, וזוהי אחת מחטאות המתות.

נמצאה לאחר שהפרישו בעליה אחרת ועדיין לא נתכפרו באחרת, והרי שתיהן עומדות – יביא אחת מהן, איזו שירצה (יביא קרבנו לחטאת... יביאנה – אחת ולא שתים). והשניה, לדברי רבי יהודה תרעה ולדברי רבי שמעון תמות. [לפי ה'אבעית אימא' נחלקו בדבר רבי וחכמים (כב) בדעת רבי יהודה. ולהלן (כג) אמר רב הונא שמחלוקת רבי וחכמים אמורה כשבא לימלך, שלדעת חכמים אומרים לו להתכפר בראשונה והשניה תרעה, אבל לדברי הכל אם משך אחת מהן והקריבה מדעתו – דחה האחרת בידיים ודינה למיתה (וכן פסק הרמב"ם הל' פסוה"מ ד, ג). וע"ע להלן כא-כג.]

בחטאת ציבור; לתנא קמא דמתניתין ורבי שמעון – אינה מתה [אלא רועה עד שתסתאב. וכן אמר ר"א. הוריות ו. יומא סה.], שלא נאמרה הלכה של חטאות המתות אלא ביחיד. רבי יהודה אומר: תמות.

הרמב"ם (פסוה"מ ד, א-ב; עבודת יוהכ"פ ה, טו-טז) פסק שחטאת ציבור שנתכפרו באחרת, תרעה עד שיפול בה מום ותמכר ויפלו דמיה לנדבה [ואעפ"י שחטאת ציבור שמתו מקצתם כתבו התוס' שכשרה להקריבה, אם נתכפרו באחרת הריהי דחוייה. עפ"י חו"א או"ח קכו, לו].

ב. חטאת שמתו בעליה – דינה למיתה. ודוקא ביחיד אבל בציבור קרבה לפי שאין ציבור מתים, שהרי אמרה תורה להקריב שעירי רגלים וראשי חדשים מכספי הציבור, הגם שאפשר שחלק מהציבור כבר מתו (רב פפא).

למסקנא אין הוכחה לכך במקום שהציבור כולו נתחלף האם גם אז אין מיתה, ורק כשנשארו רובם קיימים מוכח שקרבה (וע' גם בשו"ת מהר"ם חלאוה יז). ואולם מסתימת המשנה ומפשט דברי הרמב"ם (פסוה"מ ד, א) משמע שאפילו מתו כולם – אין מיתה בציבור.

וכן צ"ע כשהציבור חטאו ולא הפרישו קרבן ומתו, האם יש ללמוד מבאי הגולה שיש כפרה למתים בציבור כיון שאין ציבור מתים, או שמא הוראת שעה היתה גם לענין זה. וצ"ע.

דף טז

כה. מהן חטאות המתות ומה מקורן? האם נאמרו ביחיד או גם בציבור?

רבי שמעון אומר: חמש חטאות מתות; ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, וחטאת שנכפרו בעליה, וחטאת שעברה שנתה. שלש הראשונות אי אתה יוכל לומר בציבור, שאין חטאת ציבור נקבה ואין ציבור עושים תמורה ואין מיתה בציבור. כיון שכן אף השתים האחרות ביחיד נאמרו ולא בציבור – שכולן במקום אחד נאמרו וילמד שתום מן המפורש.